Rättsfallssamlingen

FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT
GERARD HOGAN
föredraget den 23 maj 2019[1]

Mål C-383/18

Lexitor Sp. z o.o
mot
Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo - Kredytowa im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni,
Santander Consumer Bank SA z siedzibą we Wrocławiu,
mBank SA z siedzibą w Warszawie

(begäran om förhandsavgörande från Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Lublin-Wschód, distriktsdomstolen i Lublin med säte i Świdnik, Polen)

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 2008/48/EG – Artikel 16.1 – Kreditavtal – Förtidsåterbetalning – Konsumentens rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden som motsvarar räntan och kostnaderna som ska betalas under avtalets återstående löptid”

1. Förevarande mål rör tolkningen av artikel 16.1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, 2008, s. 66, och rättelser i EUT L 207, 2009, s. 14, i EUT L 199, 2010, s. 40, och i EUT L 234, 2011, s. 46). Såsom snart kommer att visas är innebörden av denna lagbestämmelse – som rör konsumentens rätt till en nedsättning av kreditkostnaden när han eller hon helt eller delvis har gjort en förtidsåterbetalning av ett belopp som ska betalas enligt ett kreditavtal – i vissa avseenden minst sagt oklar och låter sig inte tolkas på ett tillfredsställande sätt. Det kan faktiskt vara så – möjligen på grund av de frågor som just denna begäran om förhandsavgörande lyfter – att unionslagstiftaren vid tillfälle kan tänkas vilja se över ordalydelsen i denna bestämmelse.

2. I alla händelser har denna begäran om förhandsavgörande framställts i målet mellan Lexitor Sp. z o.o och Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka z siedzibą w Gdyni, Santander Consumer Bank SA z siedzibą we Wrocławiu (”Santander Consumer Bank”) och mBank SA z siedzibą w Warszawie (nedan kallad mBank) angående tillämpningen av tilläggs- och straffavgifter när en konsument gör en förtidsåterbetalning av sina skulder enligt ett konsumentkreditavtal.

3. Innan denna fråga behandlas är det nödvändigt att fastställa relevanta bestämmelser i både direktiv 2008/48 och nationell lagstiftning.

1 Originalspråk: engelska.

I. Tillämpliga bestämmelser

A. Unionslagstiftning

1. Direktiv 87/102

4. I artikel 8 i rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter (EGT L 42, 1987, s. 48 och rättelse i EGT L 278, 1988, s. 33; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202), föreskrevs följande:

”Konsumenten skall ha rätt att betala sin skuld enligt ett kreditavtal innan den överenskomna avtalstiden löpt ut. Enligt de regler som fastställts av medlemsstaterna skall konsumenten i detta fall ha rätt till rimlig nedsättning av den sammanlagda kostnaden för krediten.”

5. Direktiv 87/102 upphävdes och ersattes av direktiv 2008/48 med verkan från och med den 11 juni 2010.

2. Direktiv 2008/48

6. Skälen 7, 9, 10, 39 och 40 i direktiv 2008/48 har följande lydelse:

”(7) För att underlätta framväxten av en väl fungerande inre marknad för konsumentkrediter är det nödvändigt att föreskriva en harmoniserad ram på gemenskapsnivå på ett antal betydande områden. Med tanke på konsumentkreditmarknadens ständiga utveckling och den ökande rörligheten bland den europeiska befolkningen bör ett modernt regelverk för konsumentkrediter kunna skapas genom framtidsinriktade gemenskapsbestämmelser som kan anpassas efter kommande kreditformer och som ger medlemsstaterna den flexibilitet som krävs för genomförandet.

…

(9) Det krävs fullständig harmonisering för att kunna tillförsäkra alla konsumenter i gemenskapen ett högt och likvärdigt konsumentskydd som tillvaratar deras intressen och för att det ska skapas en verklig inre marknad. Det bör därför inte vara tillåtet för medlemsstaterna att behålla eller införa andra nationella bestämmelser än de som föreskrivs i detta direktiv. Denna begränsning bör dock gälla endast då detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser. Det bör således stå medlemsstaterna fritt att behålla eller införa andra nationella bestämmelser om det inte finns några sådana harmoniserade bestämmelser. …

(10) Definitionerna i detta direktiv bestämmer harmoniseringens räckvidd. Medlemsstaternas skyldighet att genomföra bestämmelserna i detta direktiv bör därför begränsas till direktivets tillämpningsområde som det fastställs genom dessa definitioner. …

…

(39) Konsumenten bör ha rätt att återbetala sin skuld innan den förfallit till betalning enligt kreditavtalet. Oavsett om förtidsåterbetalningen avser hela skulden eller delar av den, bör kreditgivaren ha rätt till ersättning för sådana kostnader som har direkt samband med förtidsåterbetalningen, med beaktande även av eventuella besparingar som kreditgivaren därmed gör. För att fastställa beräkningsmetoden för ersättningen är det emellertid viktigt att respektera flera principer. Beräkningen av kreditgivarens ersättning bör vara överskådlig och begriplig för

konsumenter redan innan avtalet ingås och i varje fall under fullgörandet av kreditavtalet. Beräkningsmetoden bör dessutom vara enkel att tillämpa för kreditgivarna, och de ansvariga myndigheternas kontroll av ersättningen bör underlättas. Av dessa skäl och eftersom en konsumentkredit, på grund av dess löptid och omfattning, inte finansieras genom en långsiktig finansieringsmekanism, bör taket för ersättningen fastställas genom ett schablonbelopp. Denna lösning återspeglar det som är utmärkande för konsumentkrediter och bör inte påverka en eventuell annan lösning för andra produkter vilka finansieras genom en långsiktig finansieringsmekanism, t.ex. inteckningslån med fast ränta.

(40) Medlemsstaterna bör ha rätt att föreskriva att ersättningen för förtidsåterbetalning kan utkrävas av kreditgivaren endast under förutsättning att det belopp som ska återbetalas inom tolv månader överskrider ett tröskelvärde som fastställs av medlemsstaterna. När detta tröskelvärde, vilket inte bör överstiga 10 000 EUR, fastställs bör medlemsstaterna t.ex. beakta det genomsnittliga beloppet för konsumentkrediter på deras marknad.”

7. Artikel 1 i direktiv 2008/48 har rubriken ”Syfte”. Där föreskrivs följande:

”Syftet med detta direktiv är att harmonisera vissa aspekter av medlemsstaternas lagar och andra författningar om kreditavtal för konsumenter.”

8. Enligt artikel 2.1 ska direktiv 2008/48 gälla kreditavtal.

9. Artikel 3 i direktiv 2008/48 har rubriken ”Definitioner”. Den har följande lydelse:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

…

c) *kreditavtal*: ett avtal genom vilket en kreditgivare lämnar eller förbinder sig att lämna en konsument en kredit i form av betalningsanstånd, lån eller annan liknande finansieringsform, med undantag för avtal om fortlöpande tillhandahållande av tjänster eller om fortlöpande leveranser av varor av samma slag, där konsumenten betalar genom avbetalningar så länge som varorna eller tjänsterna tillhandahålls.

…

g) *konsumentens sammanlagda kreditkostnad*: samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter; kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen.

…”

10. Artikel 10 i direktiv 2008/48 har rubriken ”Information som ska ges i kreditavtal”. Punkt 2 har följande lydelse:

”Kreditavtalet ska på ett klart och kortfattat sätt innehålla uppgift om följande:

…

r) Uppgift om rätten till förtidsåterbetalning, förfarandet vid förtidsåterbetalning och, i förekommande fall, information om kreditgivarens rätt till kompensation och hur denna kompensation ska fastställas.

…”

11. Artikel 16 i direktiv 2008/48, med rubriken ”Förtidsåterbetalning”, har följande lydelse:

”1. Konsumenten ska ha rätt att när som helst helt eller delvis fullgöra sina skyldigheter enligt ett kreditavtal. I sådana fall har konsumenten rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, varvid denna nedsättning utgörs av räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid.

2. Vid förtidsåterbetalning ska kreditgivaren ha rätt till en rimlig och objektivt motiverad kompensation för eventuella kostnader som har ett direkt samband med förtidsåterbetalning av krediten, förutsatt att förtidsåterbetalningen infaller inom en period med fast kreditränta.

Denna kompensation får inte överstiga 1 % av det kreditbelopp som förtidsåterbetalats, om tidsperioden mellan förtidsåterbetalningen och det överenskomna hävandet av kreditavtalet överstiger ett år. Om perioden inte överstiger ett år, får kompensationen inte överstiga 0,5 % av det kreditbelopp som förtidsåterbetalats.

3. Ingen kompensation för förtidsåterbetalning får utkrävas

a) om betalningen har gjorts i enlighet med ett försäkringsavtal som ska garantera återbetalningen av krediten,

b) om det gäller kontokrediter, eller

c) om återbetalningen infaller inom en tidsperiod för vilken krediträntan inte är fast.

4. Medlemsstaterna får föreskriva att

a) kreditgivaren kan utkräva denna kompensation endast under förutsättning att beloppet av förtidsåterbetalningen överskrider det tröskelvärde som fastställs i nationell lag. Detta tröskelvärde får inte överstiga 10 000 EUR under en period om tolv månader,

b) kreditgivaren undantagsvis får kräva högre kompensation, om han kan bevisa att den förlust han lidit till följd av förtidsåterbetalningen överstiger det belopp som fastställts enligt punkt 2.

Om den kompensation som kreditgivaren kräver är högre än den förlust som han faktiskt har lidit, får konsumenten kräva att kompensationen ska minskas i motsvarande mån.

I detta fall ska förlusten vara mellanskillnaden mellan den ursprungliga avtalade räntan och den ränta till vilken kreditgivaren kan låna ut det belopp som betalats tillbaka i förtid på marknaden, vid tidpunkten för förtidsåterbetalningen, varvid hänsyn ska tas till administrativa kostnader på grund av förtidsåterbetalningen.

5. Kompensationen får inte överstiga det räntebelopp som konsumenten skulle ha betalt under den tid mellan förtidsåterbetalningen och det avtalade datumet för kreditavtalets slut.”

12. Artikel 22 i direktiv 2008/48 har rubriken ”Harmonisering och detta direktivs tvingande karaktär”. I artikel 22.1 föreskrivs följande:

”I den mån detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser får medlemsstaterna inte behålla eller införa andra bestämmelser i sin nationella lagstiftning som skiljer sig från vad som fastställs i detta direktiv.”

B. Nationell lagstiftning

13. Ustawa z dnia 12 maja 2011 roku o kredycie konsumenckim, z późniejszymi zmianami (Lag av den 12 maj 2011 om konsumentkrediter, Dz.U 2016, position 1528, i dess ändrade lydelse, nedan kallad konsumentkreditlagen) införlivar direktiv 2008/48 med polsk lagstiftning.

14. Enligt artikel 49.1 i denna lag ska den sammanlagda kreditkostnaden, vid återbetalning av krediten i sin helhet före den tidpunkt som anges i avtalet, sättas ned med de kostnader som hänför sig till den tid som avtalets löptid förkortats med, även om konsumenten ådragit sig dessa kostnader före återbetalningen.

II. Bakgrund

15. Begäran om förhandsavgörande avser tre mål som den hänskjutande domstolen har förenat för att pröva och avgöra dem gemensamt. Alla dessa mål följer i princip samma mönster, vilket beskrivs nedan.

16. Svarandena, som är kreditinstitut, ingick konsumentkreditavtal med en viss löptid med konsumenter och tog ut en provision för att lämna dessa krediter. I alla tre målen var provisionens storlek oberoende av kreditavtalets löptid. Alla konsumenterna återbetalade det beviljade kreditbeloppet i sin helhet före den tidpunkt som angavs i avtalen.

17. Konsumenterna ingick därefter avtal med käranden om överlåtelse av deras anspråk med anledning av den fulla förtidsåterbetalningen av deras krediter, inklusive återbetalning av tidigare erlagd provision. Käranden skickade meddelanden till svarandena angående överlåtelsen av ifrågavarande fordringar och uppmanade samtidigt svarandena att frivilligt betala de omtvistade beloppen, som bestod av den del av provisionen som proportionellt motsvarade den återstående återbetalningsperioden, jämte lagstadgad dröjsmålsränta.

18. Eftersom svarandena inte efterkom denna begäran, väckte käranden talan vid den hänskjutande domstolen med yrkande om att svarandena skulle förpliktas att utge de omtvistade beloppen jämte lagstadgad dröjsmålsränta. Frågan handlar egentligen om vilken nedsättning av kreditkostnaderna som konsumenterna har rätt till med anledning av förtidsåterbetalningen.

III. Begäran om förhandsavgörande och förfarandet vid EU-domstolen

19. Den hänskjutande domstolen anser att det föreligger osäkerhet om huruvida konsumentens rätt till nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden enligt den nationella lagstiftning som införlivar artikel 16.1 i direktiv 2008/48 inkluderar kostnader som är oberoende av kreditavtalets löptid. Härvidlag har den hänskjutande domstolen framhållit att polska domstolar har gjort olika tolkningar. I synnerhet har den citerat två domar från två olika polska domstolar, som fann att konsumentkreditlagen endast medgav rätt till återbetalning av de delar av kostnaderna som berodde på avtalets löptid. I en tredje dom fann dock en annan domstol, på grundval av en tolkning av nationell lagstiftning mot bakgrund av artikel 16 i direktiv 2008/48, att konsumentens rätt till nedsättning av kostnaden inbegrep sådana kostnader som var oberoende av kreditavtalets löptid.

20. Under dessa omständigheter har Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Lublin-Wschód, distriktsdomstolen i Lublin med säte i Świdnik, Polen) beslutat att vilandeförklara målet och hänskjuta följande fråga till domstolen:

”Ska artikel 16.1, jämförd med artikel 3 g i [direktiv 2008/48] tolkas så, att en konsument som i förtid har fullgjort sina skyldigheter enligt kreditavtalet har rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, inklusive kostnader vars storlek är oberoende av kreditavtalets löptid?”

IV. Bedömning

A. Domstolens behörighet och huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till sakprövning

21. Vad avser svarandena har Santander Consumer Bank i huvudsak gjort gällande att tolkningsfrågan inte kan tas upp till prövning. Banken har hävdat att artikel 16.1 i direktiv 2008/48 inte är tillämplig, eftersom tvisten i målet vid den nationella domstolen rör två personer som agerar inom ramen för sin affärsverksamhet.

22. EU-domstolen erinrar i detta avseende om att enligt domstolens fasta praxis utgör det förfarande som har införts genom artikel 267 FEUF ett medel för samarbete mellan EU-domstolen och de nationella domstolarna, genom vilket EU-domstolen tillhandahåller de nationella domstolarna de uppgifter om unionsrättens tolkning som de behöver för att kunna avgöra mål som de ska pröva.[2] Det ankommer uteslutande på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och vilken har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen.[3]

23. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när de frågor som ställts av den nationella domstolen avser tolkningen av en unionsrättslig bestämmelse. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågorna är hypotetiska eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den.[4] Inte heller kan det förhållandet att en av parterna i det nationella målet har bestridit att tolkningsfrågan har relevans för utgången i det nationella målet i sig motivera att denna fråga avvisas.

24. Det bör påpekas att i förevarande mål beror tillämpningsområdet för direktiv 2008/48 inte på vilka som är parter i tvisten utan vilka som är parter i kreditavtalet. Enligt artikel 2.1 i direktiv 2008/48 gäller detta direktiv nämligen *kreditavtal*, ett uttryck som i artikel 3 c i samma direktiv definieras som ”ett avtal genom vilket en kreditgivare lämnar eller förbinder sig att lämna en konsument en kredit i form av betalningsanstånd, lån eller annan liknande finansieringsform, med undantag för avtal om fortlöpande tillhandahållande av tjänster eller om fortlöpande leveranser av varor av samma slag, där konsumenten betalar genom avbetalningar så länge som varorna eller tjänsterna tillhandahålls”. I förevarande mål är det ostridigt att ifrågavarande krediter lämnades till konsumenter.

2 Dom av den 5 juli 2016, Ognyanov (C-614/14, EU:C:2016:514, punkt 16).

3 Dom av den 1 juli 2010, Sbarigia (C-393/08, EU:C:2010:388, punkterna 19–20).

4 Dom av den 20 september 2018, OTP Bank och OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, punkt 37).

25. Under dessa omständigheter framgår det inte klart av den hänskjutande domstolens redogörelse för omständigheterna i målet att artikel 16.1 i direktiv 2008/48 inte är tillämplig i den omtvistade situationen i det nationella målet. Jag anser därför att EU-domstolen inte bör besluta att tolkningsfrågan inte kan tas upp till prövning.

B. Prövning i sak

26. Vad avser tolkningsfrågan har den hänskjutande domstolen i huvudsak ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 16.1 i direktiv 2008/48 ska tolkas eller inte ska tolkas så, att den nedsättning av kreditkostnaden som en konsument har rätt till vid förtidsåterbetalning kan avse kostnader vars storlek är oberoende av kreditavtalets löptid.

1. Innehållet i artikel 16.1 i direktiv 2008/48

27. I denna bestämmelse föreskrivs att ”[k]onsumenten ska ha rätt att när som helst helt eller delvis fullgöra sina skyldigheter enligt ett kreditavtal. I sådana fall har konsumenten rätt till en nedsättning av den sammanlagda kreditkostnaden, varvid denna nedsättning utgörs av räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid”.

28. Det följer därför av ordalydelsen i artikel 16.1 i direktiv 2008/48 att medlemsstaterna ska föreskriva att konsumenten vid förtidsåterbetalning har rätt till en nedsättning som, för det första, ska göras av den sammanlagda kreditkostnaden och, för det andra, utgöras av räntan och kostnaderna för avtalets återstående löptid.

29. Vad avser den första delen av denna bestämmelse specificeras där vilken typ av kostnader som, på grund av sin karaktär, kan sättas ned. Eftersom det i artikel 16.1 föreskrivs att nedsättningen ska göras av den sammanlagda kreditkostnaden kan nämligen endast sådana kostnader som utgör en del av den sammanlagda kreditkostnaden sättas ned.

30. Den sammanlagda kreditkostnaden definieras i artikel 3 g i direktiv 2008/48 som ”samtliga kostnader … som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter; kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen”. Notariatsavgifter undantas därför från rätten att begära nedsättning vid förtidsåterbetalning i enlighet med artikel 16.1 i direktiv 2008/48.

31. När det gäller den andra delen av artikel 16.1 föreskrivs där att den tillämpliga nedsättningen ska bestå i ”räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid”. Det följer av detta att nedsättningen för det första ska avse både ränta och kostnader, och att den, för det andra, ska vara kopplad till ”avtalets återstående löptid”.

32. Det följer av det ovan anförda att det i artikel 16.1 fastställs vissa grundläggande principer – nämligen de principer jag just har beskrivit – som måste respekteras av medlemsstaterna. Jag ämnar nu överväga i vilken utsträckning direktiv 2008/48 utgör en harmoniseringsåtgärd.

2. Räckvidden av den harmonisering som uppnåtts genom direktiv 2008/48

33. Det måste medges att det i den första meningen i skäl 9 anges att ”[d]et krävs fullständig harmonisering”. Den grad av harmonisering som eftersträvas med ett direktiv bör dock inte förväxlas med denna harmoniserings räckvidd. Den fullständiga harmonisering som det hänvisas till i skäl 9 gäller därför inte nödvändigtvis alla de aspekter av konsumentkredit som nämns i direktiv 2008/48.

Jag noterar även att det i tredje meningen i samma skäl uttryckligen anges att förbudet för medlemsstater att behålla eller införa andra nationella bestämmelser än de som föreskrivs i direktivet ”bör … gälla endast då detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser. Det bör således stå medlemsstaterna fritt att behålla eller införa andra nationella bestämmelser om det inte finns några sådana harmoniserade bestämmelser”.

34. Det faktum att direktiv 2008/48 syftar till att uppnå en fullständig harmonisering endast i fråga om vissa aspekter av konsumentkrediter bekräftas av artikel 1 i samma direktiv. Enligt denna bestämmelse är syftet med direktiv 2008/48 att ”harmonisera *vissa* aspekter av medlemsstaternas lagar … om kreditavtal för konsumenter”. Dessutom föreskrivs i artikel 22 i direktiv 2008/48 endast att bara ”[i] den mån detta direktiv innehåller harmoniserade bestämmelser får medlemsstaterna inte behålla eller införa andra bestämmelser i sin nationella lagstiftning som skiljer sig från vad som fastställs i detta direktiv”.

35. Det kan slutligen också noteras att EU-domstolen redan, inom ramen för ett direktiv som syftar till att uppnå fullständig harmonisering, har godtagit att inte alla aspekter som nämns i direktivet blev harmoniserade. Exempelvis har EU-domstolen beträffande rådets sjätte direktiv om mervärdesskatt [5] funnit, att medlemsstaterna, vid utnyttjandet av vissa valmöjligheter som föreskrivs i artikel 17.5 tredje stycket i sjätte direktivet, kan tillämpa en annan beräkningsmetod än den som anges i direktivet, detta under förutsättning, i synnerhet, att den valda metoden garanterar att den avdragsgilla andelen av ingående mervärdesskatt med dess hjälp kan fastställas mer exakt än med den metod som anges i direktivet. [6]

36. Vad gäller artikel 16.1 i direktiv 2008/48 kan det noteras att eftersom det i denna bestämmelse inte anges vilken beräkningsmetod som ska användas anser jag att unionslagstiftarens avsikt är att ge medlemsstaterna en viss handlingsfrihet i denna fråga. Dessutom anges i skäl 10 att räckvidden för den harmonisering som avsetts i direktiv 2008/48 bestäms av de specifika definitionerna i artikel 3 g i direktivet. Det är därför viktigt att observera att uttrycket ”nedsättning”, som används i artikel 16.1, inte definieras i detta direktiv.

37. Som jag tidigare framhållit innebär detta naturligtvis inte att medlemsstaterna kan välja vilken metod de vill. De måste respektera principerna i artikel 16.1 i fråga om skyldigheten att inbegripa både ränta och kostnader. När det gäller fastställandet av vilken del av denna ränta och dessa kostnader som kan sättas ned kräver dock ingen av dessa principer, såsom den hänskjutande domstolen har frågat, att det aktuella kostnads*beloppet* ska vara beroende av kreditavtalets löptid. Även om det i artikel 16.1 i direktivet specificeras att denna del motsvarar de kostnader ”[som ska betalas] under avtalets återstående löptid” förblir bestämmelsen relativt vag eftersom det skulle kunna betyda att den ränta och de kostnader som det rör sig om är de som uppstår efter tidpunkten för återbetalningen. [7]

38. Mot bakgrund av det ovan anförda förefaller det stå klart att direktiv 2008/48 inte harmoniserar den beräkningsmetod som ska användas för att bestämma den tillämpliga nedsättningen vid en förtidsåterbetalning av krediten, utan att den innehåller principer som medlemsstaterna måste följa när de fastställer denna metod.

5 Rådets sjätte direktiv 77/388/EEG av den 17 maj 1977 om harmonisering av medlemsstaternas lagstiftning rörande omsättningsskatter – Gemensamt system för mervärdesskatt: enhetlig beräkningsgrund (EGT L 145, 1977, s. 1; svensk specialutgåva, område 9, volym 1, s. 28).

6 Ingenstans i sjätte mervärdesskattedirektivet anges det faktiskt uttryckligen att medlemsstaterna får avvika från denna metod. Se dom av den 8 november 2012, BLC Baumarkt (C-511/10, EU:C:2012:689, punkt 24).

7 De franska och italienska språkversionerna av direktiv 2008/48 använder adjektivet ”förfallen/förfallna” (de ”intérêts et frais *dus* pour la durée résiduelle”, ”*dovuti* per la restante durata”). Bortsett från att detta bestämningsord inte återfinns i andra språkversioner anser jag dock inte att det motsäger vad jag just har beskrivit, eftersom uttrycket kan förstås i betydelsen löpt ut. I vilket fall som helst innehåller den engelska språkversionen inte något sådant adjektiv (”räntan och kostnaderna under avtalets återstående löptid”), medan den spanska och den tyska språkversionen använder ganska generiska uttryck, ”correspondientes a la duración” respektive ”für die verbleibende Laufzeit des Vertrages richtet”.

3. Analys av de olika föreslagna tolkningarnas förenlighet med artikel 16.1.

39. I det nationella målet förefaller ordalydelsen i lagen av den 12 maj 2011 om konsumentkrediter vara relativt öppen, vilket bekräftas av att de polska domstolarna, såsom den hänskjutande domstolen har påtalat, har tolkat lagen på olika sätt.

40. Eftersom den hänskjutande domstolen vid tillämpningen av nationell rätt är skyldig att tolka nationell rätt mot bakgrund av unionsrätten, ämnar jag därför undersöka vilka krav som ställs på medlemsstaterna genom uttrycket ”under avtalets återstående löptid”, i artikel 16.1 i direktiv 2008/48, vilket tolkningsfrågan avser. [8]

41. Det kan noteras att den hänskjutande domstolen härvidlag har föreslagit två olika tolkningar av detta uttryck.

42. Den *första tolkningen* bygger på tanken att uttrycket ”under avtalets återstående löptid” syftar till att begränsa nedsättningen till enbart kostnader som är relaterade till kreditens löptid. Uttrycket ”kostnader” skulle då avse de utgifter som uppkommer för kreditinstitutet i samband med den beviljade krediten. [9] I princip skulle artikel 16.1 då undanta konsumenterna från att, när det gäller ”kostnader”, betala för kostnader som är relaterade till avtalets återstående löptid. Poängen här är att eftersom kreditinstitutet inte kommer att bära dessa utgifter bör konsumenten ha rätt att få dem avdragna från den sammanlagda kreditkostnaden. [10]

43. Den *andra tolkningen* är att man anser att den sammanlagda kreditkostnaden måste sättas ned i proportion till avtalets återstående löptid. Uttrycket ”under avtalets återstående löptid” skulle då i princip endast vara en indikation på hur nedsättningen ska beräknas, nämligen i proportion till avtalets återstående löptid.

44. Därutöver måste ytterligare två tolkningar övervägas.

45. Enligt den *tredje* tolkningen, vilken är den tolkning som svarandena har föreslagit, skulle de enda kostnader som kan dras av från den sammanlagda kreditkostnaden vara sådana som i kreditavtalet formellt presenterats som beroende av själva kreditavtalets löptid. Eftersom den tjänst som tillhandahålls, vilken är att lämna krediten, till fullo har utförts när konsumenten får tillgång till pengarna, bör kreditinstitutets vinstmarginal tvärtom förbli intakt.

46. Enligt den *fjärde* och sista tolkningen motsvarar den nedsättning som konsumenten skulle ha rätt till de engångsbetalningar och återkommande betalningar som ännu inte har förfallit till betalning när förtidsåterbetalningen görs.

47. För att avgöra vilken av dessa tolkningar som är förenlig med artikel 16.1 i direktiv 2008/48 är det nödvändigt att beakta de principer som har uppställts genom denna bestämmelse, då dessa principer, i enlighet med EU-domstolens tolkningsprinciper, kan härledas från det sammanhang i vilket bestämmelsen nämns, bestämmelsens syften och lydelse. [11]

8 Se, exempelvis, dom av den 27 mars 2019, Pawlak (C-545/17, EU:C:2019:260, punkt 83).

9 Enligt denna tolkning, som stöds av svarandena i det nationella målet och av den spanska regeringen, skulle engångskostnader inte kunna sättas ned vid förtidsåterbetalning. Endast återkommande kostnader som uppkommer efter återbetalningen skulle beröras av denna nedsättning.

10 De kostnader som skulle dras av från den sammanlagda kreditkostnaden skulle därmed vara små. De skulle huvudsakligen bestå i kostnader i samband med utarbetande och överföring av periodisk information till konsumenten i enlighet med tillämpliga EU-bestämmelser och nationella bestämmelser. Den övervägande delen av de kostnader som en kredit medför är nämligen engångskostnader, såsom kostnaderna för att sammanställa och behandla sökandens handlingar eller göra efterforskningar om konsumentens kreditvärdighet. De utgifter som berörs är i praktiken de återkommande utgifter som skulle ha uppkommit efter tidpunkten för förtidsåterbetalningen, eftersom engångskostnader i allmänhet är oberoende av avtalets löptid.

11 Dom av den 4 maj 2010, TNT Express Nederland (C-533/08, EU:C:2010:243, punkt 44).

48. Vad gäller sammanhanget kan det konstateras att flera parter har föreslagit en systemisk tolkning av artikel 16.1 i direktiv 2008/48 mot bakgrund av artikel 16.2. Eftersom kreditinstitut enligt artikel 16.2 i direktiv 2008/48 ska ha rätt till en ”rimlig och objektivt motiverad” kompensation för ”eventuella kostnader som har ett direkt samband med förtidsåterbetalning av krediten, förutsatt att förtidsåterbetalningen infaller inom en period med fast kreditränta” ska därför artikel 16.1 ges en vid tolkning som gynnar konsumenten.

49. Jag finner dock inte detta angreppssätt övertygande. I motsats till vad den polska regeringen har anfört anser jag inte att artikel 16.1 i direktiv 2008/48, för att ge full verkan (*ändamålsenlig verkan*) åt artikel 16.2, bör tolkas som att den nödvändigtvis medför en minskning av kreditinstitutets vinst. I motsats till vad som förefaller vara en utbredd tolkning är artikel 16.2 inte avsedd att kompensera för den vinst som långivaren skulle ha kunnat få om förtidsåterbetalningen av krediten inte hade ägt rum. Det är visserligen riktigt att även om kreditinstitutet lånar ut det återbetalade beloppet igen, så kommer dess vinstmarginal inte nödvändigtvis att vara densamma som om den ursprungliga krediten hade fortsatt att löpa.[12] Detta får dock inte skymma det faktum att ordalydelsen i artikel 16.2 hänvisar till de ”kostnader”, och inte till de ”förluster”, som bärs av institutet, vilka dessutom måste ha ”ett direkt samband med förtidsåterbetalning av krediten”. Av detta följer således att den kompensation som kan begäras enligt denna bestämmelse endast är avsedd att kompensera för sådana utgifter i samband med förtidsåterbetalning av krediten som uppkommer när särskilda åtgärder måste vidtas av kreditinstitutet för detta ändamål.[13]

50. Möjligheten att utkräva kompensation för utebliven vinst till följd av förtidsåterbetalning av en kredit stadgas faktiskt i direktiv 2008/48, dock i artikel 16.4 b och *inte* i artikel 16.2. Eftersom artikel 16.4 b är fakultativ måste dock medlemsstaterna ha infört en sådan möjlighet i den nationella lagstiftningen vid införlivandet av direktivet. Därutöver föreskrivs i artikel 16.4 b i direktivet att sådan kompensation endast kan utkrävas undantagsvis om kreditinstitutet kan bevisa att den förlust det lidit till följd av förtidsåterbetalningen överstiger det tröskelvärde som fastställts enligt artikel 16.2 andra stycket. Följaktligen är risken relativt begränsad att ett kreditinstitut ska få kompensation även om dess vinst inte har minskat i avsevärd utsträckning.

51. Vad beträffar de mål som eftersträvas med artikel 16.1 i direktiv 2008/48, är det riktigt att det anges i skäl 7 att direktivet syftar till att underlätta ”framväxten av en väl fungerande inre marknad för konsumentkrediter”. I motsats till vad svarandena har anfört kan man dock inte av detta sluta sig till att det mål som eftersträvas genom artikel 16.1 skulle vara att skydda kreditinstituten mot konsekvenserna av förtidsåterbetalningar. I detta skäl anges uttryckligen att framväxten av en väl fungerande inre marknad uppnås genom att en harmoniserad ram på gemenskapsnivå föreskrivs på ett antal betydande områden och inte genom att kreditinstituten skyddas mot konsekvenserna av förtidsåterbetalningar.

52. Däremot går det inte att bortse från att det i skäl 39, som specifikt behandlar de mål som eftersträvas genom artikel 16.1, inte görs någon hänvisning till ifrågavarande nedsättning, utan att det endast föreskrivs att ”[k]onsumenten bör ha rätt att återbetala sin skuld innan den förfallit till betalning enligt kreditavtalet”. Detta tyder nämligen på att EU-lagstiftaren ansett att denna nedsättning bör ses som den enkla konsekvensen av en förtidsåterbetalning och därför som något som

12 Om kreditinstitutet lånar ut det återbetalade beloppet igen kan refinansieringsvillkoren (vid användning av antingen interbankmarknaden eller, om kreditinstitutet är en bank, insatta medel) ha förändrats. I en sådan situation kommer dock i princip även räntesatsen för kreditavtal att vara en annan. Vinstmarginalen kommer därför först och främst att förändras om konkurrensen på marknaden har utvecklats sedan avtalet ingicks.

13 Skälen till att utebliven vinst inte ingår i den kompensation som föreskrivs i artikel 16.2 i direktiv 2008/48 kan härledas till skäl 39, eftersom det där betonas att ”en konsumentkredit, på grund av dess löptid och omfattning, inte finansieras genom en långsiktig finansieringsmekanism”. Under sådana förhållanden blir nämligen den uteblivna vinsten, om än möjlig, relativt begränsad om inte marknaden vänder helt.

är lätt att beräkna. Tanken att konsekvenserna av en förtidsåterbetalning måste vara lätta att bedöma uttrycks dessutom också i samma skäl, denna gång när ordalydelsen hänvisar till den kompensation som ett kreditinstitut har rätt till. Det anges nämligen i skäl 39 att ”[b]eräkningsmetoden bör … vara enkel att tillämpa för kreditgivarna” i sådana situationer.

53. Sett ur detta perspektiv är det, även om den första tolkningen att nedsättningen borde motsvara de utgifter som kreditinstitutet inte kommer att behöva bära på grund av förtidsåterbetalningen ytligt framstår som relativt enkel – och således därmed ganska tilltalande – sannolikt att dess tillämpning i praktiken skulle ge upphov till betydande praktiska svårigheter. Såsom den hänskjutande domstolen har påpekat i sin begäran om förhandsavgörande specificerar kreditinstituten nämligen sällan vilka av deras utgifter som täcks av de kostnader som de utkräver av konsumenterna och även om de skulle göra det skulle konsumenten ändå ha rätt att ifrågasätta dessa specifikationers riktighet.

54. Storleken på de avgifter som debiteras är inte heller till mycket hjälp. Även om de kostnader som debiteras har beräknats med hänsyn till kreditens löptid, bör det påpekas att de kan tjäna till att delvis kompensera återkommande kostnader och delvis kompensera engångskostnader, inklusive de kostnader som endast uppkommit före förtidsåterbetalningen. Detsamma gäller när sådana avgifter har beräknats i förhållande till det beviljade kreditbeloppet, eftersom inte alla rörliga kostnader nödvändigtvis är återkommande kostnader. Slutligen kan alla avgifter som konsumenterna uppmanas att betala innefatta en viss vinst, eftersom det inte finns någon regel som tvingar kreditinstitut att uppnå sin vinstmarginal enbart med hjälp av de räntesatser som debiteras konsumenterna.

55. Det enda sättet att i praktiken få en exakt uppfattning om det belopp som kreditinstitutet kommer att spara är således att kräva att det ägnar sig åt ”kostnadsredovisning” i det exakta syftet att identifiera och värdera posterna i dess nettoförelseresultat. När det gäller kreditinstitut är nämligen de kostnader som uppkommer med anledning av löptiden för lämnade krediter inkluderade i dessa poster. Ändå har kostnadsredovisning inte gjorts obligatorisk för kreditinstitut genom direktiv 2008/48, eller, som det verkar, genom någon annan unionsrättsakt.[14] Om EU-domstolen skulle välja det första angreppssättet skulle det därför innebära att kostnadsredovisning i praktiken skulle bli obligatorisk, även om en sådan skyldighet inte föreskrivs på annat sätt. I händelse av en tvist angående storleken på den nedsättning som konsumenten har rätt till vid förtidsåterbetalning skulle de nationella domstolarna dessutom behöva anlita redovisningsexperter, även om kostnaderna för detta till sin natur är relativt små.

56. Oavsett de teoretiska fördelarna med denna möjliga tolkning, anser jag, med tanke på att de praktiska svårigheterna, som jag just har nämnt, sannolikt skulle vara betydande, att denna tolkning är oförenlig med tanken i skäl 39 i direktiv 2008/48 att konsekvenserna av förtidsåterbetalning ska vara enkla att bedöma.

57. Ordalydelsen i artikel 16.1 är ännu mer avgörande. Både den första och den tredje tolkningen är i detta avseende oförenlig med den hänvisning som i denna artikel görs till ordet ”ränta”. Jag kommer att inleda med den tredje tolkningen.

58. Enligt denna tolkning skulle endast kostnader, förutsatt att de formellt presenterats såsom beroende av avtalets löptid, kunna sättas ned. Det kan dock noteras, att eftersom unionslagstiftaren har ansett det vara nödvändigt att hänvisa till både ränta och kostnader måste den nedsättning som avses i artikel 16.1 i direktiv 2008/48 följaktligen tolkas som att den avser båda delarna och inte enbart, såsom enligt den tredje tolkningen, kostnader.

14 En sådan skyldighet föreligger endast under vissa mycket speciella omständigheter. Se, exempelvis, artikel 34 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 909/2014 av den 23 juli 2014 om förbättrad värdepappersavveckling i Europeiska unionen och om värdepapperscentraler samt ändring av direktiv 98/26/EG och 2014/65/EU och förordning (EU) nr 236/2012 (EUT L 257, 2014, s. 1) och artikel 11 i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2017/352 av den 15 februari 2017 om inrättande av en ram för tillhandahållande av hamntjänster och gemensamma regler för finansiell insyn i hamnar (EUT L 57, 2017, s. 1).

59. Även om den tredje tolkningen också skulle tillämpas avseende ränta, skulle detta inte fungera i praktiken utan användning av den andra eller den fjärde tolkningen.[15] Att behålla den tredje tolkningen skulle därför förutsätta att två separata beräkningsmetoder tillämpades, en för ränta och en för kostnader. Detta skulle dock strida mot själva ordalydelsen i artikel 16.1.

60. Vad avser den första tolkningen noterar jag att begreppet ”ränta” avser en beståndsdel av kreditinstitutets ersättning som är exakt och lätt att fastställa, eftersom den beräknas med tillämpning av en årlig procentsats. Precis som alla andra beståndsdelar i ersättningen bidrar räntan på ett naturligt sätt till kreditinstitutets lönsamhet, men den används också för att vältra över utgifter för krediten som bankerna ådragit sig på konsumenterna. Att tolka uttrycket ”kostnaderna” i artikel 16.1 i direktiv 2008/48 som att det avser de kostnader som kreditinstitutet ådragit sig, vilket den första och den tredje tolkningen innebär, skulle därför kunna leda till dubbel nedsättning av samma post, eftersom räntan också berörs. För min del anser jag dock inte att detta är vad unionslagstiftaren hade i åtanke.

61. Eftersom uttrycket ”räntan” är kopplat till uttrycket ”kostnaderna” genom bindeordet ”och”, verkar det mer logiskt att anse att båda är relaterade till betalningar som konsumenten måste göra. Uttrycket ”kostnaderna” i artikel 16.1 avser följaktligen inte, som den första tolkningen utgår från, de utgifter som bärs av kreditinstitutet, utan snarare de betalningar som krävs av konsumenten utöver räntan.

62. Med andra ord bör uttrycket ”[som ska betalas] under avtalets återstående löptid” tolkas så att den nedsättning som föreskrivs i artikel 16.1 inte beror på syftet med de kostnader som debiteras konsumenterna, såsom har föreslagits genom den första och den tredje tolkningen, utan snarare på den tidpunkt då konsumenterna krävs på betalning för kostnaderna.

63. Enligt min uppfattning är endast den andra eller den fjärde tolkningen förenlig med en sådan slutsats. Jag accepterar att båda tolkningarna har nackdelar, ändå finns det, vilket jag redan har haft tillfälle att notera, faktiskt inte någon tillgänglig tolkning av artikel 16.1 i direktiv 2008/48 som är helt tillfredsställande.

64. Jag är särskilt medveten om att båda tolkningarna skulle kunna leda till en obalans i förhållandet mellan långivare och låntagare. När det gäller den andra tolkningen kan nämligen kreditinstitutet, om återbetalningen görs i ett mycket tidigt skede, ådra sig en förlust om de fasta kostnader som kreditinstitutet har åsamkats inte till fullo har reglerats genom de avgifter och räntor som konsumenten har betalat. När det gäller den fjärde tolkningen, ger denna utrymme för kreditinstitut att kringgå konsekvenserna av en nedsättning av kostnaderna vid förtidsåterbetalning genom att övervältra alla sina återkommande kostnader på konsumenterna i början av avtalets löptid. Båda tolkningarna har dock den klara fördelen att konsumenten kommer att få en nedsättning av både räntan och kostnaderna till följd av förtidsåterbetalningen på ett sätt som (relativt sett) står i proportion till hur långt i förtid som krediten har återbetalats. Även om ordalydelsen i artikel 16.1 med fördel skulle ha kunnat uttryckas med större tydlighet på just denna punkt, anser jag att det är rimligt att dra slutsatsen att dessa två möjliga tolkningar förefaller avspegla bäst vad unionslagstiftaren måste ha haft i åtanke.

15 Detta innebär dessutom att man måste göra bedömningen, och därmed föreskriva, att en del av vinsten kan anses hänförlig till den återstående perioden. Vinstmarginalen är dock inte nödvändigtvis linjär.

65. Dessutom är jag inte övertygad om att unionslagstiftaren nödvändigtvis har haft för avsikt att uppnå en perfekt balans mellan kreditinstitutens och konsumenternas intressen. Det följer nämligen även av artikel 16.5 i direktiv 2008/48 att lagstiftaren, i viss mån, inte hade för avsikt att utesluta möjligheten att konsumenten skulle bli tvungen att betala samma belopp som han skulle ha behövt betala i frånvaro av en förtidsåterbetalning. [16]

66. Även om ordalydelsen i artikel 16.1 i direktiv 2008/48 med fördel skulle ha kunnat vara tydligare på just denna punkt, anser jag att den andra och den fjärde tolkningen inte bara är förenliga med de principer som uppställts genom direktiv 2008/48, utan att de också sannolikt avspeglar vad unionslagstiftaren måste ha haft i åtanke.

67. Jag anser därför att medlemsstaterna kan välja, bland annat, att införliva denna bestämmelse eller att åtminstone, där så är lämpligt, tolka sin nationella lagstiftning i enlighet med den ena eller den andra av dessa två tolkningar.

V. Förslag till avgörande

68. Av de skäl som anges ovan föreslår jag att EU-domstolen besvarar den tolkningsfråga som hänskjutits av Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Lubin-Wschód, distriktsdomstolen i Lublin med säte i Świdnik, Polen) enligt följande:

Artikel 16.1, jämförd med artikel 3 g i Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG ska tolkas så, att den nedsättning som en konsument har rätt till vid förtidsåterbetalning kan avse kostnader vars storlek är oberoende av kreditavtalets löptid. Emellertid kan en medlemsstat inte begränsa – och kan en nationell domstol inte tolka den nationella lagstiftningen som att den begränsar – denna nedsättning till enbart summan av de utgifter som kreditinstitutet sparar till följd av förtidsåterbetalningen.

16 Dessutom bör det först betonas att kreditinstituten enligt artikel 10.2 r i direktiv 2008/48 ska informera konsumenterna om förfarandet vid förtidsåterbetalning och om villkoren för en sådan förtidsåterbetalning. Därför är dessa villkor också en faktor som konsumenterna kan överväga innan de fattar beslut om att teckna ett lån med ett visst kreditinstitut hellre än ett annat.